

Els llibres de Consells de la vila de Castelló

.V.

(1411 – 1417)

Edició a cura de
Vicent Baydal i Lledó Ruiz Domingo

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

2019

fonts històriques valencianes

*Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot*

© *Vicent Baydal i Lledó Ruiz Domingo, 2019*

© *D'aquesta edició: Universitat de València, 2019*
Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:

Llibre de Peita de 1721, Arxiu Municipal de Castelló

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN (obra completa): 978-84-9134-220-5

ISBN (vol. V): 978-84-9134-536-7

Dipòsit legal: V-3733-2019

Impressió: MR Servicios Gráficos

*E*studi introductori

El present és el cinqué volum que s'edita de la sèrie dels llibres del consell municipal de la vila de Castelló, amb la inclusió de quatre manuscrits diferents, que es corresponen amb els anys 1411-1412, 1414-1415, 1415-1416 i 1416-1417. Com en el cas dels anteriors llibres, es tracta de manuscrits formats per diverses mans de paper i relligats per a la coberta, com era usual, amb pergamins més antics reutilitzats. Així mateix, també estan escrits a línia tirada, amb alguns fulls en blanc que s'indiquen en la transcripció, amb una foliació moderna en llapis en l'extrem superior dret, que és la que seguim, i amb nombroses anotacions de l'època al marge esquerre, indicades ací a peu de pàgina, que estaven destinades a facilitar la localització dels temes tractats o a constatar la realització de certes operacions administratives, com ara els pagaments fets pel clavari de la vila. En relació amb això, cal indicar que, com succeeix en els llibres d'aquesta sèrie conservats des de la dècada de 1390, no només hi disposem de les deliberacions del consell, sinó també d'altres informacions registrades que les complementen i enriqueixen, com ara algunes cartes enviades, certes ordenacions i, sobretot, els mateixos albarans dels pagaments gestionats pel clavari municipal.

Així les coses, els presents quatre llibres ens ofereixen una rica panoràmica d'un període que va estar protagonitzat per una certa agitació política, atès que s'inicia en ple interregne, després de la mort sense successor declarat de Martí l'Humà, i s'endinsa en els regnats dels primers monarques Trastàmara, Ferran el d'Antequera i Alfons el Magnànim, amb la significativa absència, com explicarem amb més detall a continuació, dels llibres del consell de 1412-1413 i 1413-1414, que registraven el precís moment del canvi de dinastia després dels enfrontaments bèl·lics produïts a terres valencianes i la definitiva resolució del Compromís de Casp en juny de 1412. Igualment, la presència en la zona i les accions de Benet XIII d'Avinyó, el papa Luna, també deixen la seua petjada en aquest lapse de temps, per al qual resumirem tot seguit algunes de les principals dades que es poden extraure de les activitats del consell municipal de Castelló en cadascun dels anys assenyalats, a partir de la documentació ací transcrita.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1411-1412

Es tracta d'un llibre conformat per 112 folis numerats, els 40 primers dels quals registren les deliberacions del consell, mentre que del 51 fins al final contenen els albarans dels pagaments realitzats pel clavari, molt nombrosos com a conseqüència de l'estat de guerra que va predominar durant aquell any. En concret, l'exercici dels jurats i els consellers, triats la vespra de Quinquagèsima o Pentecosta segons establien els Furs de València, als quals de seguida s'afegien l'escrivà, el síndic clavari i el síndic per als plets, es va allargar entre el 31 de maig de 1411 i el 21 de maig de 1412 i les seues decisions, en efecte, van estar aclaparadorament marcades pels enfrontaments bèl·lics que dominaven el país entre urgellistes i trastamaristes. Com és conegut, tot i una forta divisió inicial, durant l'interregne Castelló es va posicionar entre els primers, amb un suport decidit al comte Jaume d'Urgell, la qual cosa va suposar posteriorment, després de la victòria de l'infant Ferran de Trastàmara en juny de 1412, l'empresonament i persecució de més d'un centenar de veïns castellanencs. De fet, la vila va acabar mostrant plena fidelitat al nou monarca i va contribuir militarment al setge i captura de l'esmentat comte d'Urgell a Balaguer entre juliol i octubre de 1413.¹

En qualsevol cas, probablement és per tot això que es detecten dos fenòmens en la documentació del consell durant aquell període. D'una banda, l'esmentada mancança dels dos llibres dels dos exercicis consecutius que, tot plegat, començaven el 22 de maig de 1412 i finalitzaven el 26 de maig de 1414, incloent justament el període durant el qual es va fer pública la resolució del Compromís de Casp i les primeres passes del nou rei Trastàmara. D'una altra banda, hi ha també el fet que el llibre de 1411-1412 mostre de manera recurrent, especialment entre gener i maig de 1412, la reunió de consells en els quals aparentment no es va prendre cap decisió, o almenys no s'hi anota res al respecte, la qual cosa estiga possiblement relacionada amb el registre posterior dels fets, moment en el qual s'esborrarien o obviarien deliberacions la memòria de les quals tal vegada podia resultar perjudicial per a la mateixa institució. En relació amb això, per exemple, una d'aquelles decisions va ser inicialment registrada en la reunió del 13 de desembre de 1411, establint que els que havien fugit de la vila —evidentment trastamaristes— no pogueren ocupar càrrecs municipals durant deu anys, però després va ser expressament cancel·lada i ratllada, quan l'ordenació va ser derogada el 14 de novem-

¶¹ Vegeu el que indiquen: M. DUALDE SERRANO, «Reacción de Castellón contra la sentencia de Caspe», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 26 (1950), pp. 1-9; A. RUBIO VELA, «Urgellistas valencianos. Sobre la oposición a Fernando I de Trastámara», *Anuario de Estudios Medievales*, 33/1 (2003), pp. 191-261; P. VICIANO NA-

VARRO, *Regir la cosa pública. Prohoms i poder local a la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, PUV, 2008, pp. 57-59; R. NARBONA VIZCAÍNO, «Els valencians davant el Compromís de Casp», dins R. Bellveser (coord.), *Els valencians en el Compromís de Casp i en el cisma d'Occident*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2013, pp. 121-164.

bre de 1412 «per temor» de les penes contingudes en un manament del governador del regne de València.

En tot cas, més enllà d'eixes absències, el llibre mostra amb cert detall les activitats dutes a terme pel consell de Castelló, de vegades frenètiques, a l'hora de fer front als xocs militars que tenien lloc dins del territori valencià.² No només es van mantindre contactes constants amb nombrosos agents polítics del moment, com la ciutat de València, els parlaments de Vinaròs, Traiguera i Tortosa, el lloctinent del governador a la zona Guillem Urgellés o les viles de la Plana i les comarques pròximes, sinó que, a més a més, també es va tancar i es va adequar el nucli urbà per a la guerra. Així, es van reforçar les muralles, es van assolar els corals i cases construïts a tocar dels murs, es va reparar el fossat i es va fer una barbacana, es van cobrir i tapiar alguns portals i torres, es van preparar escales, bastides i alimares i es va protegir amb una gàbia el campanar de l'església de Santa Maria. Igualment, es van fer guaites de dia i de nit pel perímetre emmurallat, van ser recurrents les prohibicions d'eixir fora del terme de la vila, on hi havia igualment escoltes, i es va arribar a donar refugi als habitants d'Almassora. En conseqüència, davant el tancament de la vila, alhora que es pagava la provisió de la guarnició que custodiava el castell de Castelló, també es preparava allò necessari per a garantir l'alimentació de la població, amb la compra de farina, forment i civada i la confecció de tres molins de sang —un d'ells fet per dos mestres d'aixa musulmans—, que eren moguts per bèsties dels veïns organitzats en deenes i que se sumaven als «molins maners» que també van haver de ser emprats per a l'ocasió.

Així mateix, també se succeïren durant aquells mesos la compra o la confecció de diversos tipus d'armes i municions, com ara arnesos, pavesos, ballestes, telloles, passadors, viratons, bombardes, pedres per a les bombardes i materials per a fer pólvora, com l'arseni, el salnitre, el sofre, la càmfora i la llenya de salze, alhora que es donava llicència per a portar armament dins del terme i es feia vindre a la vila un ballester, un cuirasser i un colteller. Igualment, també hi van arribar un barber i cirurgià, un menescal i un metge, que degueren fer-se càrrec dels ferits en els diversos xocs militars contra «los castellans» en què van intervindre els castellanencs, com ara en les companyies de ballesters, llancers i peons trameses pel consell a l'esmentat lloctinent de governador Guillem Urgellés i al noble urgellista Ramon de Perellós, o altres combatents, com els que formaven part de les tropes enviades pel governador del regne i la ciutat de València i les companyies de gascons establides a Castelló i comandades per Riet de Gascunya i Joan de Biscaia. En consonància amb tot això, també es documenten obres en la mateixa presó de la vila, que probablement va conèixer una important activitat durant aquell període.

¶ ² Han estat estudiades de manera conjunta a partir d'aquesta mateixa font documental per: M. GARCIA GRIÑÓ, *Respuesta de Castellón al in-*

terregno de Caspe, Lleida, Universitat de Lleida, Treball de fi de màster, 2015, <<https://repositori.udl.cat/handle/10459.1/59742>>.

Finalment, d'una altra banda, en el llibre del consell de 1411-1412 també apareixen registrades, com era habitual, informacions sobre els tributs imposats sobre la població per tal de sostindre aquelles despeses, com la peita de 4 sous 6 diners per lliura imposada prèviament o la de 1 sou 6 diners d'aquell mateix any, recaptada per un preu de 900 sous pel prohoms Joan Prats. Així mateix, les imposicions majors excepte la del peix van ser arrendades per Francesc Serra per 36.820 sous i la del peix per Felip Merí per 2.605 sous. D'aquesta forma, amb aquells i altres diners aconseguits per altres vies el consell municipal va pagar no només les despeses relacionades amb els afers bèl·lics, sinó també amb d'altres comunes, com ara les obres en l'església de Santa Maria, les reparacions en el sistema de séquies, el manteniment dels pous d'aigua i del palau de la vila o les remuneracions per les activitats cinegètiques conduïdes a reduir el nombre de pardals i cérvols que hi havia en el terme, que perjudicaven els cultius. En darrer terme, enmig d'aquell context militar, un altre afer va destacar entre les decisions preses pel consell de Castelló: el relatiu a un llarg i intens enfrontament entre dos veïns, el sabater Domingo Dolç i el febridor Guillamó Granyana, per l'ús d'un pati compartit en l'edifici que els dos habitaven. Ni l'estat bèl·lic els desviava l'atenció d'aquella vella i enconada disputa.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1414-1415

El següent llibre de consells conservat consta de 114 folis numerats, dels quals els 78 primers detallen les nombroses reunions i acords que es prengueren en el marc de la institució municipal. Així mateix, els següents 33 folis, del 79 al 111, contenen els albarans de pagament signats pel clavari i, finalment, s'adjunten les ordenacions que la ciutat de Tortosa proporcionà sobre les celebracions que havien realitzat per a l'entrada de Benet XIII. D'altra banda, aquell any l'exercici dels jurats i consellers s'inicià el 26 de maig de 1414 i durà fins al 18 de maig de 1415 i les seues decisions, a diferència d'anys anteriors, estigueren considerablement marcades per la constant i estreta relació entre la vila i el nou monarca, Ferran I, així com amb el papa Benet XIII, que, com és sabut, havia afavorit fortament a Casp les pretensions d'aquell al tron de la Corona d'Aragó.

En concret, el 2 de juliol de 1414 Bernat de Morera, veí de Morella, presentà davant els membres del consell una carta del rei Ferran en la qual els explicava que en els dies posteriors realitzaria la seua entrada en la vila de Morella i els demanava que li feren arribar «tots aquells blats, ordis, civades, palles, fruytes e altres vitualles que atrobarets». El rei es dirigia a Morella per mantindre un encontre amb el papa Benet XIII per tal de tractar temes substancials relatius al cisma i altres projectes compartits com el matrimoni de l'infant Joan amb l'hereva de Nàpols, entre d'altres.³ No obstant això, en un primer moment, el consell mu-

nicipal considerà que la qüestió de l'abastiment, tot i ser significativa, concernia únicament el govern municipal de Morella. Tanmateix, davant la insistència del monarca els consellers permeteren i impulsaren el flux de queviures i mercaders cap a Morella, per tal de facilitar la tasca d'abastiment del mateix rei i el pontífex. Després d'aquella trobada, el monarca marxà cap a Montblanc per tal de celebrar Corts catalanes, mentre que el papa inicià el seu trajecte cap a la capital del regne de València. De fet, en el seu itinerari el pontífex decidí realitzar una entrada solemne a Castelló, per a la qual es demanà l'aprovació del rei, qui donà instruccions de celebrar un acte amb tots els honors corresponents. Per aquest motiu el consell municipal considerà necessari enviar un representant a Tortosa, per tal d'obtenir les ordenacions del cerimonial que el govern d'aquella ciutat havia establert en ocasió de la visita del papa, les quals es poden trobar al final del llibre. En aquest sentit, tot i que no sabem amb certesa quin dia es produí finalment la solemne cerimònia,⁴ certament l'acte suposà tot un repte organitzatiu i econòmic per al consell, que hagué de fer front a nombroses despeses econòmiques, comparables o fins i tot superiors a les realitzades per la ciutat de València en l'entrada que s'hi organitzà uns mesos després.⁵

Així mateix, a finals d'any, el 15 de desembre de 1414, el rei i la reina també van fer una entrada solemne a la vila de Castelló en el seu trajecte cap a la mateixa ciutat de València. Segons detalla aquest llibre del consell, després de preparar i engalanar la vila per a l'arribada de la parella règia, Antoni Pegueroles, lloctinent del justícia, acompanyat per Pere Miró, Nicolau de Reus, Manuel Caixa, Llorenç Bosch, Bartomeu Palàcia i Pere Sanchis isqueren a rebre al monarca portant la bandera reial, per acompanyar-lo al monestir de Sant Agustí, on descansà aquell dia. En tot cas, els preparatius de l'entrada sembla que no foren tan significatius com els del pontífex i, de fet, la visita reial degué ser molt breu, atés que dos dies després, el 17 de desembre, el monarca es trobava ja a Sagunt, la qual cosa no impedí que el consell municipal li oferira com a regal 2.200 sous i 1.100 sous a la reina, així com un parell de paons a cadascun.⁶

¶³ Els itineraris d'ambdós han estat prèviament treballats: S. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Itinerario de don Fernando, regente de Castilla y rey de Aragón (1407-1416)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2013; M. BETÍ BONFILL, «Itinerario de Benedicto XIII en España (1409-1423)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 4 (1923), pp. 51-94. ¶⁴ No s'ha pogut esclarir tal com indica: J. DONATE, «Presencia del Papa Luna en las tierras de la Plana», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 56 (1980), pp. 464-482. ¶⁵ Sobre l'entrada de Benet XIII a València, vegeu: B. SERVER SERVER, «La visita del papa Benet XIII

a València de 1414-1415 una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana», *Scripta: revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, 9 (2017), pp. 60-80.

¶⁶ Pel que al cost que tenien les visites reials, vegeu P. VICIANO NAVARRO, «El impacto económico de las visitas reales en las finanzas del municipio. Las villas de Castellón y Vila-real en los siglos XIV-XV», dins A. Beauchamp, A. Furió, G. Gamero Igea i M. Narbona Cárceles (eds.), *Acoger, abastecer y financiar la corte. Las relaciones entre las cortes ibéricas y las sociedades urbanas a finales de la Edad Media*, València, PUV, 2019, pp. 361-375.

D'altra banda, el mateix monarca exigí en diverses ocasions al llarg d'aquell any importants sumes de diners a la vila de Castelló, que agreujaren considerablement la situació econòmica del consell. En primer lloc, tant el rei com el batle general demanaren insistentment els diners corresponents al donatiu aprovat per a una campanya a Sardenya. De fet, l'asfíxia de les finances començà a ser una realitat tangible a finals d'any i no feu més que incrementar-se a continuació, arran de les sumes demanades per al matrimoni entre el primogènit, l'infant Alfons —futur Alfons el Magnànim—, i la infanta Maria, filla d'Enric III de Castella. El casament es realitzà en maig del 1415 a València i fou solemnitzat pel mateix papa Benet XIII, amb l'assistència de representants municipals de Castelló, que hi anaren per expressa sol·licitud del monarca, com queda reflectit en la present documentació.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1415-1416

Aquest llibre consta de 93 folis numerats entre acords del consell i albarans de pagament del clavari municipal, que s'estenen entre el 31 de maig de 1415 i el 6 de juny de 1416. Seguint la tendència de l'exercici anterior, les peticions econòmiques de la Corona foren un dels principals temes que protagonitzaren les deliberacions del consell. Una de les primeres demandes fou el pagament del maridatge per les esmentades noces de l'infant Alfons i Maria de Castella, per al qual el rei Ferran recordà que en època de Martí l'Humà s'havia atorgat una subvenció per al casament del seu primogènit, Martí el Jove, quan aquest era ja rei de Sicília.⁷ En relació amb això, a través de les negociacions i els posteriors albarans de pagament podem observar l'increment de l'endeutament del municipi, que per poder satisfer les peticions del monarca acabà augmentant la càrrega impositiva dels veïns de la vila i fins i tot hagué de recórrer a particulars per tal que donaren garanties de la satisfacció de les sumes demanades.

D'una altra banda, després del casament, a finals d'agost de 1415, tant els reis com els infants Alfons i Maria, que viatjaven en una embarcació cap a Catalunya, hagueren de desembarcar en les costes properes a Castelló per problemes en la navegació. De fet, Alfons i Maria feren saber al consell municipal que volien allotjar-se a la vila i fer-ne una entrada. Així, tot i la curta estada dels infants, les autoritats municipals hagueren d'organitzar novament el cerimonial corresponent, amb preparatius semblants als fets per a l'entrada del pontífex i els monarques l'any anterior. En aquest sentit, el consell municipal hagué d'encarregar dos nous palis per a la

¶ ⁷ Sobre els maridatges, vegeu: E. REDONDO GARCÍA, «Coronatges i maridatges a la Corona d'Aragó (segles XIV i XV). El procediment administratiu dels subsidis extraordinaris», dins M. Sánchez Martínez, J. Morelló i

Baget, P. Ortí i Gost, P. Verdés i Pijuan (coord.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval: estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals, 2018, pp. 61-93.

desfilada dels infants pels principals carrers de la vila, alhora que hagué de sufragar nous regals monetaris per la visita, de 1.100 sous per a l'infant i 550 per a la infanta, els quals, de fet, accedirien al tron poc després a causa de la mort del rei Ferran.

En concret, després que uns mesos abans la reina Elionor haguera escrit als consellers de la vila per tal de tranquil·litzar-los davant els rumors sobre els problemes de salut del monarca, el traspàs es produí finalment a Igualada en abril de 1416. La notícia arribà a Castelló uns dies després i s'organitzaren, consegüentment, unes solemnes exèquies per al monarca, com era habitual entre les viles i les ciutats de la Corona encara que el cos del difunt no estiguera present, emprant per a l'ocasió símbols que representaren la seua mateixa persona física.⁸

En tot cas, els afers relacionats amb la Corona no foren els únics que centraren les deliberacions del consell. Així, per exemple, l'abastiment de peix ocupà molts dels debats i les negociacions de les autoritats municipals, que intentaren garantir l'aprovisionament del producte arribant a un acord amb els pescadors a canvi d'assegurar-los un determinat preu durant la Quaresma, que era l'època de màxim consum, atesa la prohibició canònica de menjar carn en aquelles dates. Igualment, el consell també regulà l'abastiment de vi, atés que s'havien detectat algunes partides manipulades, mitjançant l'afegiment de guix, calç i altres materials perjudicials per a la salut. En conseqüència, el govern municipal imposà dures penes per a tots aquells que obraren de tal manera, adulterant la composició del vi.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1416-1417

Finalment, el darrer dels llibres editats en el present volum es compon de 72 folis numerats, els 49 primers dels quals es destinen a les deliberacions del consell municipal, del 51 al 70 als albarans dels pagaments realitzats pel clavari i tant el 50 com el 71 i el 72 a cartes diverses enviades pel consell a altres governants, com ara els d'Almassora, per afers comuns al sistema hidràulic de l'horta castellanenca, o el lleuder d'Atzeneta del Maestrat i els jurats de Terol, per tal de garantir el trànsit i la pastura dels ramats dels veïns de la vila de manera lliure. Concretament, l'exercici dels jurats i consellers s'estén des del 6 de juny de 1416, a penes un parell de mesos després de la mort de Ferran I —encara se'n documenten pagaments a un sastre per gramalles i caperons per al dol de les autoritats— fins al 19 de maig de 1417, quan estaven a punt de començar les primeres Corts valencianes convocades pel seu hereu, Alfons el Magnànim.

¶ ⁸ Sobre la qüestió: F. ESPAÑOL BERTRAN, «“Sicut ut decet”: sepulcro y espacio funerario en la Cataluña bajomedieval», dins Jaume Aurell i Julia Pavón (coord.), *Ante la muerte: actitudes, espacios y formas en la España medieval*, Pamplona,

Universidad de Navarra, 2002, pp. 95-156. I de la mateixa autora: «El “córre les armes” un aparte caballeresco en las exequias medievales hispanas», *Anuario de Estudios Medievales*, 37/1 (2007), pp. 867-905.

En relació amb això, de fet, encara hi ha afers tractats pel consell municipal que es corresponen amb el regnat del rei Ferran, com ara el retiment de comptes i rendes que s'estava fent davant del batle general del regne de València, Joan Mercader, per tal de confeccionar l'inventari general del patrimoni reial que havia demanat el monarca,⁹ o els problemes davant l'intent del rei d'augmentar el pagament de la cena de presència a 2.300 sous, més enllà dels 1.000 sous fixats pel privilegi foral que la vila de Castelló tenia al respecte. D'altra banda, el canvi de monarca va comportar l'execució de noves contribucions: una subvenció graciosa per l'arribada al tron del nou rei Alfons, que després de ser negociada es va establir en 3.300 sous; una nova cena de presència de 1.000 sous demanada pel nou governador general, l'infant Joan, germà d'Alfons; i un donatiu voluntari de 550 sous fet a la nova reina Maria de Castella, per tal de guanyar-se el seu favor, quan va passar per la propera població de Vila-real. En aquest sentit, com era habitual, la maquinària financera i fiscal del municipi va continuar en marxa per tal d'afrontar aquells i altres pagaments, amb la distribució d'una peita o talla de 2 sous per lliura inicialment, a la qual se li van afegir 3 diners més tard, recaptada per Joan de Bues per preu de 500 sous, i el cobrament de les impositcions majors excepte la del peix, arrendades per 39.200 sous pel notari Pere de Begues, i la del peix, que va quedar en mans del moliner Domingo Dolç per 2.700 sous.¹⁰

Així mateix, per tal d'agrair la intercessió que el mateix batle general del regne feia per Castelló en relació amb el pagament de les esmentades contribucions a la Corona —«tinga girada la cara e façe bones obres a aquesta vila»—, els jurats i el consell municipal van decidir regalar-li dos parells de capons i quatre parells de gallines. Alhora, al llarg de l'any es van succeir diverses peticions de revisió per part de determinats veïns del seu tipus impositiu particular, mentre el consell feia per tractar de reduir el deute municipal mitjançant la liquidació de censals i l'adquisició d'altres de nous a un interès més baix. D'una altra banda, els ingressos municipals també van servir per a abordar el manteniment d'algunes de les infraestructures de les quals el consell es feia càrrec, com ara l'assut i el sistema de séquies, sobre el qual en el present exercici es va ordenar la confecció d'un nou llibre en què es registraren «tots aquells que tenen terres en lo regadiu de la céquia Major», per tal que contribuïren en el tribut del sequiatge amb el qual es pagaven les tasques corresponents de neteja i reparació. Igualment, no només es documenten treballs de manteniment dels pous d'aigua, el camí reial, un dels peirons del terme municipal, el palau de la vila, la presó municipal i les torres i muralles, sinó també de l'església major de Santa Maria, a cura i protecció del mateix consell.

¶⁹ E. GUINOT RODRÍGUEZ, «El patrimoni reial al País Valencià als inicis del segle XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 581-640.

¶¹⁰ Sobre el funcionament del sistema fiscal municipal, vegeu el capítol que hi dedica: P. VICIANO, *Regir la cosa pública...*, pp. 307-348.

Per exemple, el notari Andreu Paüls va explicar als consellers que havia treballat durant sis anys organitzant les deenes que de matí i vesprada anaven a la pedrera a extraure material i també treballaven en l'obra de l'església, davall la supervisió dels manobres triats pel mateix consell. En aquest sentit, la institució municipal va afavorir l'establiment en la vila amb la seua família del mestre d'obres de l'església, Miquel Garcia, alhora que es va preocupar de fer que els monjos de la cartoixa de Valldecrisp pagaren els 500 sous que havien promés per a la mateixa construcció i d'aconseguir l'argent necessari per tal de confeccionar una caixeta o cofre on desar «lo cors de Jhesuchrist», amb la deixa testamentària realitzada per una feligresa. Així mateix, també en aquell exercici va ser quan es va decidir que s'instal·laria un rellotge en el campanar de l'església, que, amb una campana nova feta de dos que hi havia trencades, tocaria «les ores del dia e de la nit», segons se'n faria càrrec un dels oficials municipals: el pesador de les farines.

Justament aquell oficial, Domingo Arnau en l'època, era el punt d'encontre per als traginers dels molins que van ser denunciats de manera genèrica al consell per fer «grans frauds», en quedar-se part dels blats i les farines que li duïen, tot i que les autoritats municipals no hi van acabar prenent cap decisió concreta més enllà d'ordenar el corresponent càstig civil o criminal en cas que el fet fora provat. Com era habitual, però, el consell sí que va comanar la compra de forments i ordi quan s'apropaven les messes, per tal de garantir l'avituellament de la població, com també va acordar amb diversos venedors de peix fresc el bon aprovisionament de la pescateria de la vila. En relació amb tot això, com també havia succeït en anys anteriors seguint els establiments municipals, es va pagar a un sastre per haver caçat fins a mil pardals, ajudat d'una mostela, per tal de reduir els seus danys sobre els cultius, alhora que es va donar plena llicència per a caçar cérvols, que sembla que sovintejaven en aquells anys en les marjals i el terme de Castelló.

Altrament, els consellers i els jurats també van protegir altres interessos de la població, com ara subvencionant la presència d'un cirurgià, Galceran de Jorba, que feia «moltes e bones cures», o d'un mestre d'escola «per legir gramàtica», com en el cas de mestre Arnau de Peralta, que va morir aquell mateix any. Igualment, també van prendre decisions en favor dels artesans locals que feien odres, botes de vi i carabasses, per tal que pogueren accedir a la pega a un preu assequible, o van deliberar sobre la permanència de la companyia de joglars de Jaume Robió, que, tot i ser sol·licitats en altres llocs, «amarien més avenir-se ab la vila de Castelló». I també, com era comú, les autoritats municipals es van fer càrrec d'organitzar i finançar la festa del Corpus Christi, alhora que, per a evitar altercats, van establir que els ciris de les confraries de Sant Miquel i Sant Jaume, com les més antigues de la vila, havien d'estar en un lloc preeminent en els oficis eclesiàstics i les processons, mentre que els de les altres posteriors confraries i almoines havien d'anar a continuació, barrejades.

Finalment, també els afers més estrictament relacionats amb qüestions polítiques i jurisdiccionals van ocupar, per descomptat, un paper important en

l'activitat del consell municipal durant aquell exercici. Per exemple, reclamant que el lloctinent de governador del riu d'Uixó ençà tinguera el seu domicili en la mateixa vila de Castelló, com també es va demanar el mateix per a l'oficial del bisbat de Tortosa, instal·lat a Almassora —població del bisbe—, atés que hauria de residir en «la pus insigna vila del oficialat». Igualment, al llarg de l'any les autoritats castellonenques també van defensar els seus veïns davant les marques fetes pel lleuder de Sant Mateu i el consell d'Onda, alhora que van lluitar pel retorn d'uns presos de la vila acusats de crim de collera que havien estat duts a València pel governador del regne, per a la qual cosa van mobilitzar els seus representants davant el vicecanceller, el batle general, el poderós racional de la capital Guillem Saera, etc. Així mateix, el consell va donar ple suport a la defensa jurisdiccional de la vila de Lliria, encapçalada per la mateixa ciutat de València, per tal d'evitar la seua desmembració del patrimoni reial després que el monarca la traspassara al noble castellà Diego Fernández de Sandoval, una donació que va quedar efectivament revocada en les Corts valencianes iniciades el mateix 1417, per a les quals queda ací registrada la tria de síndics per part de la vila de Castelló.¹¹

En darrer terme, la influència del papa Luna, definitivament apartat al castell de Peníscola després de la retirada de l'obediència de tots els monarques ibèrics proclamada a Perpinyà a començaments de 1416, queda novament reflectida en la documentació municipal. D'un costat, perquè el vicari de l'església de Santa Maria, Pere Conques, va recordar al consell el manament del pontífex per tal que els jueus visqueren separadament dels cristians, cosa que a Castelló es va aplicar ubicant-los en un carreró determinat, i, d'un altre costat, perquè el nou rei Alfons va ordenar que es donara plena llibertat a un oficial del papa per tal de «comprar e portar al dit papa viures e altres coses necessàries per a la vida cotidiana de aquell». Era, però, l'inici d'un confinament que ja no cessaria fins a la mort de l'ancià i pretés pontífex uns anys més tard. Com hem vist, alguns traços de la seua història i de la seua vida, però també, encara en molta major mesura, dels habitants de la vila de Castelló tenen el seu reflex en els llibres ací editats.

VICENT BAYDAL
Professor Ajudant Doctor d'Història del Dret
Universitat Jaume I de Castelló

LLEDÓ RUIZ DOMINGO
Historiadora

¶ ¹¹ Sobre la donació revocada de la vila de Lliria, vegeu: Carlos LÓPEZ RODRÍGUEZ, *Nobleza y poder político. El Reino de Valencia (1416-1446)*, València, PUV, 2005, p. 237.

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ I EDICIÓ

1. Es conserven les grafies tradicionals.
2. Es puntuen i separen les paraules segons les convencions de la llengua moderna.
3. S'accentua el text d'acord amb les regles ortogràfiques vigents.
4. Es respecten les grafies originals, però regularitzem i/j, f/s, u/v i c/ç, d'acord amb els usos actuals. Per a les parts en llatí, igualment es procedirà amb la c/t davant d'i seguida de vocal, que es redueix a la forma c: *Valencia, Valencie...*
5. Simplificació de les consonants dobles a inici de paraula només.
6. Se substitueix ll per l·l, quan aquestes grafies tenen valor geminat.
7. S'aplica el criteri normatiu de l'ús de majúscules i minúscules.
8. S'usa la dièresi i el guionet d'acord amb la normativa actual.
9. Es despleguen les sigles i les abreviatures. En el cas de noms propis representats per una inicial, es desenvolupa el nom complet entre parèntesi: R(amon).
10. S'empra l'apòstrof d'acord amb la normativa actual.
11. Les formes verbals del verb 'haver': 'ha' 'he', quan no duen la 'h', van accentuades de la següent manera: 'à' i 'é'.
12. S'empra el punt volat per a indicar l'elisió de vocals en aquelles reduccions que no tenen actualment representació gràfica en la normativa actual.
13. Les xifres romanes van en versaleta i entre dos punts: .III., .IIII°., .V^a., .II^m.
14. Les paraules, frases o paràgrafs escrits en llengua diferent a la principal del document van en cursiva.
15. Les lletres o mots omesos per l'escrivà i indispensables per al sentit, els quals són restituïts per l'editor, van entre parèntesis angulars < >.
16. Les lletres o mots que falten per deteriorament del document o forats van entre claudàtors [abc].
17. La indicació d'un blanc s'indica: (*en blanc*). Si és un manuscrit i hi ha un full en blanc, s'indica: ¶^{5r} (*en blanc*).
18. Les indicacions com (*sic*) van entre parèntesis redons.
19. Les lectures dificultoses o no segures que sí poden restituir-se pel significat o per aparèixer en altre apartat del document van entre claudàtors amb tres punts [...]. També pot advertir-se mitjançant un signe d'interrogació.
20. Les notes i mots al marge del document, la indicació d'un símbol o dibuix, així com els ratllats en el text van en nota a peu de pàgina.
21. Els interliniats van al seu lloc natural en la frase indicats amb les dues barres inclinades d'aquesta manera: \abc/.

22. Cal indicar que el desenvolupament d'algunes abreviatures és en part dubtós atenent la fonètica de l'època. Hem unificat la transcripció de la darrera vocal de la tercera persona del singular del present d'indicatiu amb la lletra «e» perquè, en els casos en que hi apareix complet el verb, així ho fan els manuscrits. Per la mateixa raó d'aparèixer en alguna ocasió la paraula completa, hem desenvolupat «voluntat» i no «volentat»; «Guillamó» i no «Guillemó».
23. Els casos sovintejats d'abreviatures que sempre s'escriuen en llatí, en els documents no llatins, s'han normalitzat, com ara *Barchinona* per Barcelona.
24. La t tironiana, amb sentit d'et, es transcriu et o e d'acord amb l'ús de l'escrivà.

BIBLIOGRAFIA

- BETÍ BONFILL, Manuel, «Itinerario de Benedicto XIII en España (1409-1423)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, IV (1923), pp. 51-94.
- DOÑATE SEBASTIÀ, José, «Presencia del Papa Luna en las tierras de la Plana», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LVI (1980), pp. 464-482.
- DUALDE SERRANO, Manuel, «Reacción de Castellón contra la sentencia de Caspe», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXVI (1950), pp. 1-9.
- ESPAÑOL BERTRAN, Francesca, «“Sicut ut decet”: sepulcro y espacio funerario en la Cataluña bajomedieval», dins J. Aurell i J. Pavón (coord.), *Ante la muerte: actitudes, espacios y formas en la España medieval*, Pamplona, Universidad de Navarra, 2002, pp. 95-156.
- «El “córrer les armes” un aparte caballeresco en las exequias medievales hispanas», *Anuario de Estudios Medievales*, 37/1 (2007), pp. 867-905.
- GARCIA GRINÓ, Marc, *Respuesta de Castellón al interregno de Caspe*, Lleida, Universitat de Lleida, Treball de fi de màster, 2015, <<https://repositori.udl.cat/handle/10459.1/59742>>.
- GONZÁLEZ SÁNCHEZ, Santiago, *Itinerario de don Fernando, regente de Castilla y rey de Aragón (1407-1416)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2013.
- GUINOT RODRÍGUEZ, Enric, «El patrimoni reial al País Valencià als inicis del segle XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 581-640.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carlos, *Nobleza y poder político. El Reino de Valencia (1416-1446)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2005,
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael, «Els valencians davant el Compromís de Casp», dins R. Bellveser (coord.), *Els valencians en el Compromís de Casp i en el cisma d'Occident*, Valencia, Institució Alfons el Magnànim, 2013, pp. 121-164.

- REDONDO GARCÍA, E., «Coronatges i maridatges a la Corona d'Aragó (segles XIV i XV). El procediment administratiu dels subsidis extraordinaris», dins M. Sánchez Martínez, J. Morelló i Baget, P. Ortí i Gost, P. Verdés i Pijuan (coord.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval: estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals, 2018, pp. 61-93.
- RUBIO VELA, Agustín, «Urgellistas valencianos. Sobre la oposición a Fernando I de Trastámara», *Anuario de Estudios Medievales*, 33/1 (2003), pp. 191-261.
- SERVER SERVER, Blai, «La visita del papa Benet XIII a València de 1414-1415 una aproximació a la seua memòria en la tradició historiogràfica valenciana», *Scripta: revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, 9 (2017), pp. 60-80.
- VICIANO NAVARRO, Pau, *Regir la cosa pública. Prohoms i poder local a la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, PUV, 2008.
- «El impacto económico de las visitas reales en las finanzas del municipio. Las villas de Castellón y Vila-real en los siglos XIV-XV», dins A. Beauchamp, A. Furió, G. Gamero Igea i M. Narbona Cárceles (eds.), *Acoger, abastecer y financiar la corte. Las relaciones entre las cortes ibéricas y las sociedades urbanas a finales de la Edad Media*, València, PUV, 2019, pp. 361-375.

Í ndex

<i>Estudi introductori</i>	7
El llibre de Consells de 1411-1412	8
El llibre de Consells de 1414-1415	10
El llibre de Consells de 1415-1416	12
El llibre de Consells de 1416-1417	13
Criteris de transcripció i edició	17
Bibliografia	18
ELS LLIBRES DE CONSELLS DE LA VILA DE CASTELLÓ	
LLIBRE DE CONSELLS 1410-1412	21
LLIBRE DE CONSELLS 1414-1415	157
LLIBRE DE CONSELLS 1415-1416	301
LLIBRE DE CONSELLS 1416-1417	445
<i>Índex antroponímic</i>	549
<i>Índex toponímic</i>	573

fonts històriques valencianes
76.

Ajuntament
de Castelló

VNIVERSITAT Đ VALÈNCIA